

Landbrugets gæld

Hansen, Jens; Zobbe, Henrik

Publication date:
2012

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Hansen, J., & Zobbe, H., (2012). *Landbrugets gæld*, Nr. 030-0004/12-0720, 25 s., maj 31, 2012. FOI Udredning, Nr. 2012/3

FOI Udredning

Landbrugets gæld

Jens Hansen
Henrik Zobbe

FOI Udredning 2012 / 3

Landbrugets gæld

Forfattere: Jens Hansen, Henrik Zobbe

Udarbejdet på foranledning af Natur- og Landbrugskommissionen i henhold til aftale mellem Fødevareøkonomisk Institut og Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri om myndighedsberedskab.

Fødevareøkonomisk Institut

Københavns Universitet

Rolighedsvej 25

1958 Frederiksberg

www.foi.life.ku.dk

Landbrugets gæld

1. Indledning

Den indtjeningsmæssige krise, der prægede dansk landbrug i årene 2007-10, er efter forbedringer af landbrugets bytteforhold¹ samt fald i renten - efter en kraftig stigning i sommeren 2008 - ved at være overvundet i langt de fleste landbrugsbedrifter. En del fortrinsvis store landbrug befinder sig dog fortsat i en alvorlig økonomisk situation som følge af stor gæld samt et markant fald i priserne på landbrugsejendomme siden 2008.

I dette notat, der er udarbejdet på foranledning af Natur- og Landbrugskommissionen, redegøres for størrelsen og sammensætningen af landbrugets - eller rettere brugerfamiliernes² - gæld samt for baggrunden for den kraftige vækst i gælden, der har fundet sted fra midten af 1990'erne og frem til slutningen af 2010. Desuden belyses variationen mellem landbrugenes gældssætning udtrykt ved gælden i procent af værdien af familiernes aktiver. Endelig vurderes familiernes muligheder for at forrente og afdrage gælden. Det ligger uden for notatets rammer at redegøre for krisen i dele af den finansielle sektor samt for de heraf følgende begrænsninger i landbrugets lånemuligheder.

Dele af notatet er en sammenskrivning af forskellige artikler af (Hansen 2009, 2010, 2011). De statistiske oplysninger i notatet består fortrinsvis af egne beregninger baseret på den stikprøve af landbrugsbedrifter med tilhørende opregningsfaktorer, der danner grundlag for *Regnskabsstatistik for jordbrug*. (Danmarks Statistik a). Regnskabsstatistikken samt de regnskaber, der danner grundlag for statistikken, er beskrevet ganske kort i omstående bilag A.

---

¹ Udtrykket *landbrugets bytteforhold* dækker over forholdet mellem priserne på primære landbrugsprodukter og priserne på de produktionsfaktorer, som anvendes i det primære landbrug.

² Brugen af betegnelsen "brugerfamiliernes gæld" - og ikke "landbrugets gæld" skyldes, at oplysningerne om gælden - der er fra Regnskabsstatistik for jordbrug (Danmarks Statistik a) - omfatter familiernes samlede gæld, og at hele gælden ikke med rette kan henføres til landbrugsbedriften, da familierne udover selve landbrugsbedriften ejer andre materielle aktiver samt finansielle aktiver.

2. Størrelsen af gælden

Siden midten af 1990'erne er brugerfamiliernes gæld mere end tredoblet ifølge ovennævnte regnskabsstatistik. Ultimo 2010 udgjorde familiernes samlede gæld 336 mia. kr. mod 107 mia. kr. ultimo 1995, jf. tabel 1. Det svarer til en vækst på 214 pct. Renset for inflation var væksten dog noget mindre – nemlig 118 pct.

Tabel 1. Brugerfamiliernes samlede gæld i mia. kr. samt gældens fordeling på långivere i procent, ultimo kalenderår 1995-2010

	Samlet gæld, mia. kr.	Procentisk fordeling på långivere		
		Realkreditinstitutter	Pengeinstitutter	Andre långivere
1995	107	74	14	12
1996	114	75	14	11
1997	125	74	15	11
1998	134	74	17	9
1999	142	73	18	9
2000	147	73	17	10
2001	159	73	18	9
2002	173	75	17	8
2003	187	74	18	8
2004	200	75	17	8
2005	217	74	18	8
2006	236	72	19	9
2007	265	71	21	8
2008	306	70	22	8
2009	326	74	20	6
2010	336	74	20	6

Kilde: Egne beregninger baseret på (Danmarks Statistiks a)

Som følge af fortsat nedgang i antallet af landbrugsbedrifter er den procentiske vækst i gælden - udtrykt i kr. pr. bedrift - endnu større. For alle landbrug voksede gælden fra 1,9 mio. kr. til 10,5 mio. kr. pr. bedrift i ovennævnte årrække, for alle heltidslandbrug fra 3,0 mio. kr. til 21,8 mio. kr. og for alle deltidslandbrug fra 0,7 mio. kr. til 3,4 mio. kr. jf. tabel 2. Den kraftige vækst i gælden pr. bedrift skal ses i lyset af, at værdien af familiernes aktiver også er vokset i denne årrække – ikke mindst som følge af en vækst i det selvejede (ikke-forpagtede) arealet pr. bedrift. For alle landbrug voksede det selvejede landbrugsareal fra 35 ha til 60 ha i gennemsnit, for heltidsbrugene fra 50 ha til 110 ha og for deltidsbrugene fra 19 ha 28 ha, jf. regnskabsstatistikken.

Tabel 2. Brugerfamiliernes samlede gæld for alle landbrug samt for alle heltids- og alle deltidslandbrug, ultimo kalender 1995-2010, 1.000 kr. pr. bedrift

	Alle landbrug	Heltidslandbrug	Deltidslandbrug
1995	1.937	3.033	721
1996	2.179	3.418	795
1997	2.338	3.741	894
1998	2.664	4.274	1.012
1999	2.926	4.885	1.106
2000	3.218	5.245	1.284
2001	3.542	5.896	1.298
2002	4.047	6.831	1.423
2003	4.561	7.888	1.490
2004	5.146	9.019	1.640
2005	5.565	10.585	1.890
2006	6.206	12.281	2.105
2007	7.488	14.797	2.401
2008	8.855	18.246	2.614
2009	10.070	20.806	2.953
2010	10.455	21.753	3.359

Kilde: Se tabel1

Som supplement til ovennævnte regnskabstal for brugerfamiliernes gæld er ændringen i gælden gennem de seneste kvartaler ifølge Realkreditrådet og Nationalbanken vist i tabel 3. Som det kan ses, voksede realkreditinstitutternes udlån til landbrug mv. - udtrykt ved obligationsrestgælden - væsentligt mindre i 2010 end i 2008 og 2009, mens restgælden siden ultimo i 2010 er forblevet næsten uændret.

Tabel 3. Realkreditinstitutternes udlån til landbrug mv. - udtrykt ved obligationsrestgæld - samt pengeinstitutternes udlån til og indlån fra landbrug mv., ultimo kvartaler, mia. kr.

	Obligationsrestgæld	Udlån fra pengeinstitutter	Samlet udlån til landbrug mv. fra realkredit- og pengeinstitutter	Indlån fra landbrug mv. til pengeinstitutter
4. kvartal 2007	226,8	52,0	278,8	25,3
1. kvartal 2008	232,7	54,2	286,9	25,2
2. kvartal 2008	238,4	56,9	295,3	24,9
3. kvartal 2008	245,1	60,1	305,2	24,6
4. kvartal 2008	250,1	60,7	310,8	25,0
1. kvartal 2009	257,9	59,5	317,4	23,3
2. kvartal 2009	264,0	58,3	322,3	21,5
3. kvartal 2009	267,1	58,8	325,9	20,4
4. kvartal 2009	269,3	57,6	326,9	21,3
1. kvartal 2010	270,9	58,1	329,0	20,9
2. kvartal 2010	272,1	60,6	332,7	21,0
3. kvartal 2010	273,3	61,3	334,5	19,2
4. kvartal 2010	274,4	58,6	333,0	19,9
1. kvartal 2011	273,0	58,6	331,6	17,5
2. kvartal 2011	273,7	57,7	331,4	16,4
3. kvartal 2011	274,2	60,3	334,5	15,8
4. kvartal 2011	274,6	56,6	331,2	16,1
1. kvartal 2012	274,8	55,9	330,7	14,9

Anm.: Oplysningerne i nærværende tabel om gælden er ikke umiddelbart sammenlignelige med oplysninger i de øvrige tabeller om brugerfamiliernes gæld, jf. boks1.

Kilde: Realkreditrådet (a) samt Danmarks Statistik (b)

Boks 1. Afgrænsningen af landbrugets/brugerfamiliernes gæld i forskellige statistikker

Oplysningerne om landbrugets/brugerfamiliernes gæld ifølge forskellige kilder er ikke umiddelbart sammenlignelige som følge af forskelle med hensyn til afgrænsning af sektoren.

Oplysningerne om realkreditinstitutternes obligationsrestgæld i tabel 3 omfatter institutternes restgæld med pant i fast ejendom inden for landbrug, jagt, skovbrug og fiskeri. Det betyder bl.a., at denne post omfatter alle udlån fra realkreditinstitutter med pant i fast landbrugsejendom, uanset størrelsen af ejendommen, og uanset om ejendommen eller dens jord er bortforpagtet.

Pengeinstitutternes udlån i samme tabel omfatter lån til landbrug, jagt, skovbrug og fiskeri.

I regnskabsstatistikken omfatter gælden i langt de fleste tilfælde brugerfamiliens samlede gæld, selv om hele gælden ikke med rette kan henføres til selve landbrugsbedriften, da brugerfamilien udover landbrugsbedriften almindeligvis ejer andre aktiver – herunder både materielle aktiver og finansielle aktiver. Derimod omfatter statistikken ikke realkreditlån i de mange, fortrinsvis mindre, landbrugsejendomme, der er bortforpagtede i deres helhed, eller hvorfra jorden er bortforpagtet, med mindre ejeren har en husdyrproduktion af en vis mindstestørrelse på ejendommen.

Af tabellen fremgår endvidere, at pengeinstitutternes udlån faldt med 3,7 mia. i det sidste kvartal af 2011 og med 0,7 mia. i det første kvartal af 2012 efter at have ligget på et omtrent uændret niveau omkring 60 mia. kr. i de foregående 3 år. Da efterbetaling fra mejerier og slagterier samt udbetaling af enkeltbetalingen almindeligvis finder sted i efteråret, er der tendens til, at pengeinstitutterne udlån falder i 4. kvartal, mens det typisk stiger svagt i de øvrige kvartaler. Ved vurdering af tallene i tabel 3 skal man være opmærksom på sæsonvariationen.

3. Gældens sammensætning

Størstedelen af brugerfamiliernes gæld består af lån i realkreditinstitutter, en markant mindre del af lån i pengeinstitutter og en endnu mindre del af lån hos andre långivere, jf. tabel 1. Ultimo 2010 udgjorde realkreditinstitutternes andel således 74 pct., pengeinstitutternes 20 pct. og andre långiveres 6 pct. Set over de seneste årtier er den procentiske fordeling af gælden på långivere kun ændret lidt. Dog er pengeinstitutternes andel vokset noget siden midten af 1990'erne, mens andre långiveres andel er faldet.

Til yderligere belysning af gældens sammensætning er fordelingen af lånene i realkredit- og pengeinstitutterne på lånformer ifølge regnskabsstatistikken vist i henholdsvis tabel 4 og tabel 5. Fordelingen af realkreditlånene er – som det kan ses - ændret markant siden 1998. Lån med variabel rente i danske kroner og i euro er vokset kraftig på bekostning af fast forrentede lån i danske kroner. De variabelt forrentede lån i realkreditinstitutterne består både af rentetilpasningslån og af lån baseret på pengemarkedsrenter. Begge former for variabelt forrentede lån kan være i danske kroner eller i euro. For rentetilpasningslån tilpasses renten oftest en gang om året med virkning fra 1. januar, mens renten for lån baseret på pengemarkedsrenter oftest tilpasses to gange om året – den 1. januar og den 1. juli.

Tabel 4. Brugerfamiliernes lån i realkreditinstitutter samt fordelingen af lånene på låntyper, ultimo kalenderår.

	Lån i realkreditinstitutter i alt	I danske kroner			Rente-tilpasnings- og andre variabelt forrentede lån i euro
		Fastforrentede	Rentetilpasningslån og andre variabelt forrentede	YJ-lån	
	mia. kr.	I procent af samlet lån i realkreditinstitutter			
1998	93	97	2	1	0
1999	100	91	4	1	4
2000	103	87	5	2	7
2001	113	71	7	2	20
2002	126	66	7	2	25
2003	136	62	10	1	27
2004	145	54	16	1	29
2005	157	49	22	1	28
2006	170	43	26	1	30
2007	189	36	22	1	42
2008	216	21	26	0	53
2009	241	15	25	0	60
2010	248	12	24	0	64

Kilde: Se tabel1

Tabel 5. Brugerfamiliernes lån i pengeinstitutter samt fordelingen heraf på lån i danske kroner og i udenlandsk valuta, ultimo kalenderår

	Lån i pengeinstitutter i alt, mia. kr.	I danske kroner	I udenlandsk valuta
		I procent af samlet lån i pengeinstitutter	
2008	66	70	30
2009	64	54	46
2010	66	55	45

Kilde: Se tabel1

Af brugerfamiliernes lån i pengeinstitutter tegnede lån i danske kroner sig for mellem 55 og 70 pct. i årene 2008-10, mens lån i udenlandsk valuta udgjorde mellem 30 og 45 pct., jf.

tabel 5. Af disse lån i udenlandsk valuta, der primært bestod af lån i schweiziske franc, er en stor del omlagt til lån i danske kroner siden ultimo 2010.

Som det senere omtales nærmere, indebærer landbrugets store fortrinsvis variabelt forrentede gæld, at erhvervets nettoindtjening er meget følsom selv over for moderate ændringer i den korte rente.

4. Baggrunden for væksten i gælden

Den kraftige vækst i brugerfamiliernes gæld siden midten af 1990'erne er bl.a. et resultat af nettooptagelse af lån i forbindelse med ejerskifte – herunder både familiernes køb af deres første landbrugsbedrift (fast landbrugsejendom og løsøre) og allerede etablerede landmænds tilkøb af ejendom og/eller jord med henblik på samdrift eller sammenlægning. Dog foreligger der ikke præcise oplysninger om ejerskiftets bidrag til væksten i gælden, men til illustration kan nævnes, at der i 2008 blev omsat 4.782 landbrugsejendomme til en samlet købesum på 24,3 mia. kr. (jf. Danmarks Statistik 2009). Anslås det løseligt, at der i forbindelse med ejerskiftet skete en forøgelse af købesummens belåning fra 25 pct. til 75 pct., har ejerskiftet af fast ejendom i 2008 ført til en vækst i landbrugets gæld på 12,2 mia. kr. alene i dette år. Hertil kommer lånoptagelse til finansiering af tilknyttet løsøre.

Den uden tvivl store nettooptagelse af lån i forbindelse med ejerskifte hænger sammen med den kraftige stigning, der fandt sted i ejendomspriserne fra midten af 1990'erne og frem til 2008. Fra bunden i 1993 til toppen i 2008 steg priserne på landbrugsejendomme med ikke mindre end 362 pct. De fortrinsvis ældre landmænd, der afhændede deres landbrug og forlod erhvervet, havde – som følge af stigningen i ejendomspriserne – almindeligvis købt deres faste ejendomme til langt lavere priser, end de fik, da de solgte ejendommene. Derfor havde de oftest en relativ lille gæld og en forholdsvis stor egenkapital. Omsætningen af landbrugene indebar derfor i en årrække stor afgang af egenkapital og tilsvarende stor tilgang af gæld.

Væksten i gælden er også et resultat af familiernes nettoinvesteringer i landbrugsaktiver i form af bygninger, inventar, maskiner og grundforbedringer i dansk landbrug. I årene 1996-2010 udgjorde disse nettoinvesteringer 24,4 mia. kr. i alt, jf. tabel 6. De pågældende investeringer var især store i årene 2006-08, hvilket afspejler den store optimisme, der herskede blandt landmænd, før priserne på landbrug begyndte at falde, og renten for alvor steg i sommeren 2008.

Tabel 6. Brugerfamiliernes nettoinvesteringer i forskellige aktiver samt deres opsparring, mia. kr.

	Nettoinvesteringer i				Løbende opsparring ^{1 3}
	Landbrugsaktiver ⁴	Andre materielle aktiver ^{1 3}	Finansielle aktiver ^{1 3}	Nettoinvesteringer i alt ²	
1996	0,6	2,1	0,9	3,6	3,0
1997	1,2	1,6	2,1	4,9	2,7
1998	1,0	3,2	0,6	4,8	-2,6
1999	0,3	3,6	1,1	5,0	-1,6
2000	1,3	3,7	2,1	7,1	2,4
2001	2,6	2,2	1,6	6,4	2,4
2002	1,8	2,4	1,8	6,0	-2,1
2003	1,1	2,5	2,4	6,0	-1,0
2004	1,0	2,6	3,2	6,8	0,0
2005	1,6	4,7	4,9	11,2	0,7
2006	3,2	4,6	9,5	17,3	1,4
2007	6,3	4,0	11,5	21,8	-4,9
2008	6,5	5,2	3,0	14,7	-13,3
2009	-1,5	2,1	3,0	3,6	-7,6
2010	-2,6	1,1	-0,4	-1,9	-5,1
I alt 1996-2010	24,4	51,0	25,0	100,4	-25,6

1. Brugerfamiliernes nettoinvesteringer i de enkelte kalenderår i andre (ikke-landbrugsrelaterede) materielle aktiver og i finansielle aktiver er før af- og tilgang i forbindelse med af- og tilgang af brugerfamilier. For årene 1996-2010 under ét er disse nettoinvesteringer derimod efter denne af- og tilgang af disse aktiver. For årene 1996-2010 under ét er de pågældende nettoinvesteringer beregnet som forskellen mellem værdien af de pågældende aktiver ultimo 2010 og ultimo 1995 fratrukket nominelle kapitalgevinster på aktiverne i årene 1996-2010. Nettoinvesteringer i andre materielle og finansielle aktiver omfatter bl.a. herboende danske brugerfamiliers nettoinvesteringer i udenlandsk landbrug, jf. boks 2

2) Beregnet som sum af tallene i de foranstående tre kolonner.

Kilde: 3) Egne beregninger baseret på (Danmarks Statistiks a) samt. 4) Danmarks Statistik (c)

Væksten i gælden er endvidere et resultat af brugerfamiliernes nettoinvesteringer i andre materielle og finansielle aktiver. (I Bilag A er der under omtalen af landbrugsregnskabet redegjort lidt nærmere for disse investeringer).

Ved udgangen af 2010 beløb den samlede værdi af ”andre” materielle aktiver sig til 101 mia. kr. mod 36 mia. kr. ved udgangen af 1995. Af forøgelsen på 65 mia. kr. kan 14 mia. kr. henføres til nominelle kapitalgevinster, mens de resterende 51 mia. kr. er udtryk for nettoinvesteringer (se tabel 6). Tilsvarende udgjorde værdien af finansielle aktiver 54 mia. kr. ved udgangen af 2010 mod 25 mia. kr. ved udgangen af 1995. Af forøgelsen på 29 mia. kr. kan 4 mia. kr. henføres til nominelle kapitalgevinster, mens de resterende 25 mia. kr. må henregnes til nettoinvesteringer.

Brugerfamiliernes ganske store investeringer i andre materielle og finansielle aktiver hænger utvivlsomt sammen med stigningen i priserne på landbrug. Sammen med rigelig likviditet i den finansielle sektor gjorde stigningen i ejendomspriserne det muligt at optage lån til lav rente med sikkerhed i fast landbrugsejendom. Og på denne baggrund blev

betydelige beløb investeret - ikke blot i dansk landbrug, men også i andre materielle og finansielle aktiver.

Boks 2. Danske brugerfamiliers investeringer i udenlandsk landbrug

Natur- og Landbrugskommissionen har ønsket en belysning af omfanget af danske landmænds investeringer i udenlandsk landbrug. Imidlertid indeholder regnskaberne ikke særskilte oplysninger herom, ligesom regnskaberne heller ikke indeholder særskilte oplysninger om værdien af de pågældende aktiver samt indtjeningen herfra. De pågældende poster vedrørende herboende danske landmandsfamiliers involvering i udenlandsk landbrugsvirksomheder indgår under "andre erhverv", såfremt det drejer sig om udenlandske enkeltmandsvirksomhed eller udenlandske interessentskaber. Er der tale om investeringer i aktier eller anparter, indgår de pågældende poster under finansiell aktivitet.

Væksten i gælden er endvidere påvirket af brugerfamiliernes løbende opsparing. I årene 1996-2006 varierede opsparingen fra minus 2,6 mia. kr. til plus 3,0 mia. kr., mens den i kriseårene 2007-10 varierede fra minus 4,9 mia. kr. og minus 13,0 mia. kr., jf. tabel 6. For årene 1996-2010 taget under ét var der tale om en negativ opsparing på 25,6 mia. kr.

Ovenstående kortfattede beskrivelse af væksten i gælden - og især af årsagerne hertil - er behæftet med nogen usikkerhed, bl.a. fordi regnskabsstatistikken er baseret på en stikprøve. Trods dette giver fremstillingen formodentlig et nogenlunde retvisende billede af forløbet, hvorfor konklusionen med dette forbehold er som følger:

- at den samlede gæld voksede fra 108 mia. kr. ultimo 1995 til 336 mia. kr. ultimo 2010 - svarende til en forøgelse på 228 mia. kr.
- at nettoinvesteringer i landbrugsaktiver her i landet forklarer 24 mia. kr. af væksten i gælden (svarende til 11 pct.).
- at nettoinvesteringer i andre materielle og finansielle aktiver forklarer henholdsvis 51 mia. kr. og 25 mia. kr. af væksten - svarende til 22 pct. og 11 pct.
- at negativ opsparing bidrog med 26 mia. kr. – svarende til 11 pct.
- og at resten af væksten i gælden - 102 mia. kr. eller 45 pct. – kan henføres til nettolånoptagelse i forbindelse med ejerskifte

De omtalte kvartalstal for realkredit- og pengeinstitutternes udlån til landbruget tyder som nævnt på, at væksten i landbrugets gæld er afløst af en stabilisering - eller endog et beskedent fald. Blandt årsagerne til den positive udvikling er givetvis, at nettooptagelsen af lån i forbindelse med ejerskifte er faldet markant, hvilket til dels skyldes, at ejendomspriserne er kommet ned på et lavere niveau. Fra 2008 til 2010 var der et fald på 27 pct., jf. Danmarks Statistik (c). Hertil kommer, at handelen med landbrug nu omfatter langt

flere kraftigt belånte ejendomme end tidligere. Ejerskifte af stærkt gældsatte landbrug bidrager ikke sjældent til at formindske gælden i de pågældende bedrifter, bl.a. fordi kreditorerne undertiden lider et tab.

Med til at bringe væksten i gælden til ophør er endvidere, at investeringen i landbrugsaktiver samt i andre materielle og finansielle aktiver efter et kraftigt fald under krisen fortsat ligger på et lavt niveau. Endelig er landbrugets løbende indtjening forbedret markant med større opsparing og hermed mindre lånebehov til følge.

Konklusionen er, at både væksten i landbrugets gæld, der fortsatte til og med 2010, og den efterfølgende stabilisering er nært forbundet med op- og nedturen i priserne på landbrugsejendomme. Den kraftige stigning i priserne på landbrugsejendomme fra midten af 1990'erne til sommeren 2008 skabte ikke blot et betydeligt behov for at optage lån til finansiering af ejerskifte. Stigningen i ejendomspriserne satte også landbruget i stand til at optage lån med sikkerhed i fast landbrugsejendom, og denne mulighed blev anvendt - ikke blot til finansiering af ejerskifte - men også til finansiering af løbende investeringer i dansk landbrug samt til investeringer i andre materielle og finansielle aktiver.

5. Forskelle i landbrugenes gældsbelastning

Ved udgangen af 2010 udgjorde brugerfamiliernes samlede gæld 52,4 pct. af værdi af familiernes egne aktiver, jf. regnskabsstatistikken. Set i forhold til andre erhvervsvirksomheder kan gældsprocenten næppe betragtes som særligt højt. Imidlertid er der store forskelle mellem landbrugene med hensyn til gældsbelastningen, jf. tabel 7. Af de i alt 32.175 landbrugsbedrifter, som regnskabsstatistikken omfattede i 2010, var 540 teknisk insolvente ved årets udgang, mens 669 havde en gæld mellem 90 og 100 pct. af aktivernes værdi. Kontrasten hertil var 3.543 landbrug med en gæld under 10 pct. og 3.429 med en gæld mellem 10 og 20 pct.

Det er – som det ses af tabellen - primært store landbrugsbedrifter, der er tynget af stor gæld. Af de i alt 7.095 landbrug med 2 helårsarbejdere og derover, var 419 – svarende til 5,9 pct. – teknisk insolvente, mens 504 - svarende til 7,1 pct. - havde en gæld mellem 90 pct. og 100 pct. af aktivernes værdi. For de mellemstore landbrug var de tilsvarende andele langt lavere - nemlig henholdsvis 0,7 pct. og 1,5 pct. og for deltidsbrugene kun - henholdsvis 0,4 pct. og 0,4 pct.

Gældsprocenten falder generelt med stigende alder på landmanden, mens den stiger med stigende bedriftsstørrelse, jf. tabel 8 - i hvilken alle landbrugsbedrifter er opdelt efter bedriftens størrelse og landmandens alder. Taget under ét havde landmænd under 35 år en gæld på 75 pct. ultimo 2010 mod kun 33 pct. for alle på 65 år og derover. For alle deltidsbrug var gældsprocenten 35 mod 65 for alle landbrug med 2 helårsarbejdere og derover.

Tabel 7. Samlet antal landbrugsbedrifter fordelt efter bedriftens størrelse og efter gældsprocent ultimo 2010

	Antal helårsarbejdere			Alle størrelsesgrupper
	Under 1 (deltidslandbrug)	1-2	2 og derover	
Gældsprocent	Antal bedrifter			
Under 10	3.170	340	33	3.543
10-20	2.672	578	179	3.429
20-30	3.055	609	290	3.954
30-40	3.949	831	369	5.149
40-50	2.185	944	757	3.886
50-60	2.088	828	1.133	4.049
60-70	1.573	534	1.300	3.407
70-80.	698	329	1.322	2.349
80-90	203	208	789	1.200
90-100	86	79	504	669
Over 100	84	37	419	540
Antal i alt	19.763	5.317	7.095	32.175
	Antal bedrifter i procent af samlet antal inden for størrelsesgruppen			
Under 10	16,0	6,4	0,5	11,0
10-20	13,5	10,9	2,5	10,6
20-30	15,5	11,4	4,1	12,3
30-40	20,0	15,6	5,2	16,0
40-50	11,1	17,8	10,7	12,1
50-60	10,6	15,6	16,0	12,6
60-70	8,0	10,0	18,3	10,6
70-80.	3,5	6,2	18,6	7,3
80-90	1,0	3,9	11,1	3,7
90-100	0,4	1,5	7,1	2,1
Over 100	0,4	0,7	5,9	1,7
Antal i alt	100,0	100,0	100,0	100,0

Kilde: Egne beregninger baseret på (Danmarks Statistiks a)

Tabel 8. Gældsprocent i landbrugsbedrifter opdelt efter bedriftens størrelse og brugerens alder, ultimo 2010

	Antal helårsarbejdere			Alle størrelsesgrupper
	Under 1 (deltidslandbrug)	1-2	2 og derover	
Brugerens alder				
Under 35 år	57	62	83	75
35-44 år	53	53	72	66
45-54 år	37	45	64	53
55-64 år	30	38	54	42
65 år og derover	26	27	58	33
Alle aldersgrupper	35	44	65	52

Kilde: Egne beregninger baseret på (Danmarks Statistiks a).

Den med landmandens alder faldende gældsprocent skyldes især stigningen i ejendomspriserne op gennem 1990'erne og frem til 2008. Ældre og midaldrende landmænd har almindeligvis etableret sig, mens ejendomspriserne endnu var lave, hvorfor de oftest har en forholdsvis stor egenkapital og en relativ lille gæld, med mindre de senere har tilkøbt

ejendom i større omfang. I modsætning hertil har yngre landmænd generelt etableret sig senere og købt ejendomme til markant højere priser.

At gældsprocenten stiger med stigende bedriftsstørrelse hænger ligeledes sammen med stigningen i ejendomspriserne. Dels er det især store landbrugsbedrifter, der har tilkøbt fast ejendom til høje priser gennem de senere år, dels er de pågældende landmænd noget yngre end deres kolleger på mindre bedrifter og har som følge heraf etableret sig senere.

Selv om den store variation landbrugene imellem med hensyn til gældsætningen hovedsageligt skyldes de vidt forskellige priser, hvortil familierne har erhvervet bedriften, er gælden i det enkelte landbrug givetvis også påvirket af andre forhold. Det drejer sig om landmandens egenkapital før etablering, om landmandens dygtighed, om ejendommen er erhvervet i almindelig fri handel eller ved familieoverdragelse til en oftest lavere pris. Herudover er der uden tvivl også store forskelle landbrugene imellem med hensyn til omfanget af investeringer i andre materielle og i finansielle aktiver, samt hvad angår det samlede afkast heraf, inklusive kapitalgevinster og kapitaltab. Ifølge dagspressen har enkelte landmænd lidt særdeles store tab på investeringer uden for dansk landbrug, hvilket naturligvis bidrager til at forøge gældsprocenten i de pågældende landbrug. Herudover har en del landmænd haft betydelige kurstab på lån i schweizerfranc³. Dog tyder den kraftige sammenhæng mellem gældsprocenten på den ene side og brugeralder og bedriftsstørrelse på den anden, at de vidt forskellige priser, hvortil landmændene har købt bedriften er hovedårsagen til de store forskelle mellem landbrugene med hensyn til gældsbelastningen.

Regionale forskelle i landbrugenenes gældssætning

Med henblik på at belyse eventuelle regionale forskelle i landbrugenenes gældssætning er gældsprocenten i de forskellige landsdele vist i tabel 9 både for alle landbrugsbedrifter og for alle heltidsbedrifter. For alle landbrug ses gældsprocenten at variere fra 44 i Nordsjælland og Bornholm og 46 på Østlige Øer (bortset fra Nordsjælland) til 58 i Nordjylland. Den forholdsvis lave gældsprocent i Nordsjælland og på Bornholm hænger givetvis sammen med, at landbrugene her generelt er mindre end i de øvrige regioner, og at de pågældende landmænd generelt er lidt ældre.

For heltidslandbrug varierede gældsprocenten fra 50 pct. på Østlige Øer til 66 pct. i Nordjylland.

---

³ Kursen på schweiziske franc over for danske kroner steg med 10,9 pct. i 2008, med 0,4 pct. i 2009, med 19,5 pct. i 2010 og med 2,3 pct. i 2011, jf. Danmarks Statistik (d). Navnlig i 2010, men også i 2008 har der således været store kurstab på lån i schweiziske franc. I det første 4 måneder var det et kurstab på 1,2 pct.

Tabel 9. Brugerfamiliernes gæld i alle landbrug og i heltidslandbrug opdelt på regioner, ultimo 2010

Alle Landbrug	Nord-øst-sjælland og Bornholm	Østlige Øer i øvrigt	Fyn	Sydlig Jylland	Østjylland	Midt- og Vestjylland	Nordjylland	Hele landet
Gældsprocent	44	46	55	54	50	52	58	52
Gæld, mio. kr. pr. bedrift	6,4	9,7	10,7	11,5	10,1	9,2	12,1	10,5
Eget landbrugsareal, ha pr. bedrift	43	65	56	66	52	57	62	60
Brugerens alder	55	52	53	52	55	52	53	53
Alle heltidslandbrug								
Gældsprocent	55	50	61	61	58	62	66	60
Gæld, mio. kr. pr. bedrift	17,4	21,3	24,0	21,2	23,2	18,2	24,5	21,8
Eget landbrugsareal, ha pr. bedrift	104	131	110	109	120	94	108	110
Brugerens alder	50	51	48	48	50	48	49	49

Kilde: Egne beregninger baseret på (Danmarks Statistiks a).

Forskelle mellem økologiske og konventionelle landbrugs gældssætning

Eventuelle forskelle mellem økologiske og konventionelle landbrugs gældssætning er belyst i tabel 10 ved gældsprocenten i alle landbrug og i alle heltidsbrug fordelt på de to typer. Som det kan ses, er gældsprocenten generelt lidt højere i økologiske bedrifter end i konventionelle.

Tabel 10. Brugerfamiliernes gæld i alle landbrug og i heltidslandbrug opdelt på økologiske og konventionelle bedrifter

	Økologiske	Konventionelle	Alle
Alle landbrug			
Gældsprocent	57	52	52
Gæld, mio. kr. pr. bedrift	11,2	10,4	10,5
Eget landbrugsareal, ha pr. bedrift	62	60	60
Brugerens alder	51	53	53
Alle heltidslandbrug			
Gældsprocent	64	60	60
Gæld, mio. kr. pr. bedrift	20,2	21,8	21,8
Eget landbrugsareal, ha pr. bedrift	103	111	110
Brugerens alder	49	49	49

Kilde: Egne beregninger baseret på (Danmarks Statistiks a).

Den lidt højere gældsprocent i økologiske end i konventionelle landbrug hænger antagelig sammen med, at kvægbrug (mælkeproduktion) udgør en væsentlig større andel af økologisk landbrug end af konventionel landbrug, at gældsprocenten i kvægbrugene generet er højere end i landbruget som helhed.

6. Landbrugets evne til at servicere gælden

Den enkelte heltidslandmands evne til at forrente og afdrage gælden afhænger i høj grad af bedriftens nettoindtjening eller - mere præcist - resultatet efter finansielle poster. Og nettoindtjeningen afhænger såvel af de generelle vilkår for landbruget i form af lovgivningsmæssige rammer, bytteforhold og renteniveau som af en række individuelle forhold – herunder især bedriftens gældsætning og dens effektivitet.

Som grundlag for en vurdering af heltidsbrugernes muligheder for at servicere gælden er alle 12.412 heltidslandbrug ifølge regnskabsstatistikken for 2010 opdelt efter gældsprocent i tre grupper med lige mange landbrug i hver. For hver driftsform (plante, kvæg, svin, pelsdyr, andre husdyr og blandet landbrug) er hver gældsgruppe herefter opdelt i tre lige store grupper efter effektivitet udtrykt ved bedriftens forrentningsprocent. Begrundelsen for at foretage denne opdeling efter forrentningsprocent for hver driftsform for sig er ønsket om at få brugene opdelt efter effektivitet (dvs., uafhængig af om prisen på visse produkter var høje eller lave det pågældende år set i forhold til priserne på de øvrige produkter.) Resultatet af opdelingen i form af udvalgte oplysninger for grupper af landbrug er vist i tabel 11-15.

Tabel 11 omfatter alle heltidslandbrug uanset driftsform, tabel 12-14 omfatter henholdsvis heltidsplante-, heltidskvæg- og heltidssvinebrug, mens tabel 15 omfatter de resterende heltidslandbrug (pelsdyrbrug, andre husdyrbrug – fortrinsvis fjerkræ – samt blandet landbrug).

Taget under ét forrentede heltidslandbrugene deres egen (ikke-forpagtede) landbrugskapital med 0,9 pct., jf. tabel 11. Gælden udgjorde 60 pct. af aktivernes værdi ultimo året. Nettoindtjeningen eller - mere præcist - resultatet efter finansielle poster beløb sig til minus 98.000 kr. pr. bedrift, mens det likvide overskud udgjorde 410.000 kr.

Disse tal for den økonomiske situation i heltidslandbrugene taget under ét dækker imidlertid over ganske store forskelle. I den mindst gældsatte tredjedel var gældsprocenten 29 mod 83 i den mest gældsatte tredjedel, mens forrentningen varierede fra minus 1,8 pct. i den mindst effektive tredjedel til plus 3,0 pct. i den mest effektive tredjedel. Nettoindtjeningen fra bedriften varierede fra minus 1.386.000 kr. i gennemsnit for gruppen med stor gæld og lav effektivitet til plus 734.000 kr. for gruppen med lille gæld og høj effektivitet. Afhængig af gældsbelastning og effektivitet var der således store forskelle i heltidsbrugenes nettoindtjening i 2010.

Variationen mellem heltidslandbrugene med hensyn til indtjening og gæld afhænger bl.a. af driftsformen (produktionens sammensætning), hvorfor det kan være nyttigt at se nærmere de enkelte driftsformer.

Tabel 11. Udvalgte oplysninger vedrørende heltidslandbrug opdelt efter gælds- og forrentningsprocent, 2010

	Alle	Forrentningsprocent i forhold til heltidsbrug med samme driftsform	
		Lav	Høj
Alle			
Antal bedrifter	12.412	4.137	4.137
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	-98	-595	498
Skøn for samme 2011	593	-	-
Skøn for samme 2012	617	-	-
Likvidt resultat ¹	410	-167	1.119
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	21,8	16,7	27,3
Gældsprocent, ultimo.	60	63	60
Forrentningsprocent ¹	0,9	-1,8	2,9
Landbrugsareal, ha	161	131	194
Brugerens alder	49	51	47
Mindst gældsatte tredjedel			
Antal bedrifter	4.137	1.379	1.379
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	317	-85	734
Likvidt resultat ¹	593	157	1.063
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	8,2	6,6	10,2
Gældsprocent, ultimo	29	30	30
Forrentningsprocent ¹	0,7	-1,8	2,3
Landbrugsareal, ha	125	109	146
Brugerens alder	53	55	51
Mest gældsatte			
Antal bedrifter	4.137	1.379	1.379
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	-660	-1.386	126
Likvidt resultat ¹	117	-680	1.011
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	36,3	29,7	43,9
Gældsprocent, ultimo	83	88	82
Forrentningsprocent ¹	0,9	-2,1	3,0
Landbrugsareal, ha	201	172	234
Brugerens alder	44	46	43

1. Se Bilag A, afsnittet *Anvendte hoved- og nøgletal* for definition af disse begreber

Kilde: Se tabel 1.

Af de i alt 12.412 heltidslandbrug var 2.687 plantebbrug. Af disse tilhørte kun 359 - svarende til 12 pct. - den mest gældsatte tredjedel af alle heltidsbrug. Herudover omfattede gruppe af de mest gældsatte 1.699 kvægbrug - svarende til 35 pct. af alle heltidskvægbrug, 1.772 svinebrug - svarende til 50 pct. af alle heltidssvinebrug - og 308 af de resterende heltidsbrug (pelsdyrbrug, andre husdyrbrug og blandet landbrug) - svarende til 20 pct. af disse heltidsbedrifter, se tabel 11-14.

Tabel 12. Udvalgte oplysninger vedrørende heltidsplantebbrug opdelt efter gælds- og forrentningsprocent 2010

	Alle	Forrentningsprocent	
		Lav	Høj
Alle			
Antal bedrifter	2.687	896	896
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	-165	-542	263
Skøn for samme 2011	673	-	-
Skøn for samme 2012	597	-	-
Likvidt resultat ¹	211	-199	721
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	18,9	13,8	24,0
Gældsprocent, ultimo.	44	47	44
Forrentningsprocent ¹	0,1	-2,3	1,6
Landbrugsareal, ha	231	206	281
Brugerens alder	51	52	49
Tilhørende gruppen af mindst gældssatte heltidslandbrug			
Antal bedrifter	1.326	442	442
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	111	-297	509
Likvidt resultat ¹	418	-3	825
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	12,0	9,1	15,3
Gældsprocent, ultimo	27	30	28
Forrentningsprocent ¹	0,2	-1,9	1,5
Landbrugsareal, ha	203	178	235
Brugerens alder	54	56	54
Tilhørende gruppen af mest gældssatte heltidslandbrug			
Antal bedrifter	359	120	120
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	-876	-1.789	-165
Likvidt resultat ¹	-400	-1.189	287
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	27,3	27,1	29,4
Gældsprocent, ultimo	82	76	79
Forrentningsprocent ¹	-1,0	-4,3	1,7
Landbrugsareal, ha	340	429	359
Brugerens alder	46	51	41

1. Se Bilag A, afsnittet *Anvendte hoved- og nøgletal* for definition af disse begreber

Kilde: Se tabel 1.

Der er således mange stærkt gældssatte kvæg- eller svinebrug blandt heltidslandbrugene, mens der er langt færre plantebrug og brug med anden driftsform. Set i relation til det samlede antal heltidsbedrifter af den pågældende driftsform er der navnlig mange stærkt gældssatte svinebrug.

Tabel 13. Udvalgte oplysninger vedrørende heltids-kvægbrug opdelt efter gælds- og forrentningsprocent 2010

	Alle	Forrentningsprocent	
		Lav	Høj
Alle			
Antal bedrifter	4.523	1.508	1.508
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	-192	-646	329
Skøn for samme 2011	483	-	-
Skøn for samme 2012	316	-	-
Likvidt resultat ¹	300	-246	924
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	20,3	15,9	25,0
Gældsprocent, ultimo.	65	67	64
Forrentningsprocent ¹	-2,0	2,5	0,6
Landbrugsareal, ha	136	108	170
Brugerens alder	49	51	47
Tilhørende gruppen af mindst gældssatte heltidslandbrug			
Antal bedrifter	1.603	534	534
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	210	-131	603
Likvidt resultat ¹	418	8	910
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	5,5	3,7	7,3
Gældsprocent, ultimo	29	26	30
Forrentningsprocent ¹	-0,1	-3,0	1,8
Landbrugsareal, ha	90	73	116
Brugerens alder	53	55	51
Tilhørende gruppen af mest gældssatte heltidslandbrug			
Antal bedrifter	1.699	566	566
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	-702	-1.253	-36
Likvidt resultat ¹	66	-595	848
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	28,7	43,8	35,7
Gældsprocent, ultimo	84	90	81
Forrentningsprocent ¹	0,9	-1,6	2,7
Landbrugsareal, ha	180	143	223
Brugerens alder	45	46	43

1. Se Bilag A, afsnittet *Anvendte hoved- og nøgletal* for definition af disse begreber

Kilde: Se tabel 1.

Ovennævnte forskelle mellem driftsformer afspejler sig endvidere i forskelle med hensyn til gældsprocenten. Taget under ét havde heltidsplantebrug en gæld på 44 pct. af aktivernes værdi, heltidskvægbrugene på 65 pct., heltidssvinebrugene på 72 pct. og de øvrige heltidslandbrug på 54 pct., jf. tabel 11-15.

Tabel 14. Udvalgte oplysninger vedrørende heltidssvinebrug opdelt efter gælds- og forrentningsprocent, 2010

	Alle	Forrentningsprocent	
		Lav	Høj
Alle			
Antal bedrifter	3.530	1.177	1.177
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	-423	-975	240
Skøn for samme 2011	37	-823	918
Skøn for samme 2012	389	-625	1.462
Likvidt resultat ¹	275	-385	1.098
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	30,4	22,9	38,6
Gældsprocent, ultimo.	72	68	70
Forrentningsprocent ¹	0,7	-2,3	2,6
Landbrugsareal, ha	180	133	217
Brugerens alder	47	48	45
Tilhørende gruppen af mindst gældssatte heltidslandbrug			
Antal bedrifter	585	195	195
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	165	-166	610
Likvidt resultat ¹	518	191	1.054
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	10,4	9,9	13,2
Gældsprocent, ultimo	33	33	35
Forrentningsprocent ¹	-0,2	-2,6	1,6
Landbrugsareal, ha	127	104	152
Brugerens alder	51	55	50
Tilhørende gruppen af de mest gældssatte heltidslandbrug			
Antal bedrifter	1.772	591	591
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	-735	-1.618	208
Likvidt resultat ¹	168	-765	1.225
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	41,6	34,1	50,3
Gældsprocent, ultimo	84	88	84
Forrentningsprocent ¹	1,0	-2,1	3,2
Landbrugsareal, ha	215	169	244
Brugerens alder	44	45	42

1. Se Bilag A, afsnittet *Anvendte hoved- og nøgletal* for definition af disse begreber

Kilde: Se tabel 1.

Forskellen mellem driftsformerne med hensyn til gældsætningen kan i et vist omfang forklares af forskelle med hensyn til landmandens alder. For plantebrugene er den gennemsnitlige brugeralder 51 år, for kvægbrugene 49 og for svinebrugene 47 år. Hertil kommer, at især svinebrugene har haft en lav indtjeningen gennem de senere år, hvilket bl.a. skyldes, at prisen på slagtesvin her i landet lå væsentlig under prisen i andre EU-lande i et par år.

Tabel 15. Udvalgte oplysninger om alle øvrige heltidslandbrug opdelt efter gælds- og forrentningsprocent 2010

	Alle	Forrentningsprocent	
		Lav	Høj
Alle			
Antal bedrifter	1.672	557	557
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	953	261	1.880
Skøn for samme 2011	1.825	-	-
Skøn for samme 2012	1.789	-	-
Likvidt resultat ¹	1.308	556	2.328
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	12,1	10,2	15,2
Gældsprocent, ultimo.	54	54	55
Forrentningsprocent ¹	5,9	1,6	11,5
Landbrugsareal, ha	71	66	67
Brugerens alder	50	53	49
Tilhørende gruppen af mindst gældssatte heltidslandbrug			
Antal bedrifter	624	208	208
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	1.174	560	1.668
Likvidt resultat ¹	1.485	851	1.973
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	5,4	5,8	4,0
Gældsprocent, ultimo	30	35	25
Forrentningsprocent ¹	7,6	2,9	15,5
Landbrugsareal, ha	50	59	32
Brugerens alder	51	53	50
Tilhørende gruppen af mest gældssatte heltidslandbrug			
Antal bedrifter	308	103	103
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. ¹	258	-317	883
Likvidt resultat ¹	701	-69	1.518
Gæld i alt, ultimo, mio. kr.	19,2	13,0	24,7
Gældsprocent, ultimo	77	82	78
Forrentningsprocent ¹	3,1	-0,8	5,8
Landbrugsareal, ha	84	53	97
Brugerens alder	46	47	44

1. Se Bilag A, afsnittet *Anvendte hoved- og nøgletal* for definition af disse begreber

Kilde: Se tabel 1.

For alle heltidsplantebrug under ét beløb nettoindtjeningen sig til minus 165.000 kr. i gennemsnit - varierende fra minus 1.789.000 kr. i de kraftigt gældsatte, mindre effektive bedrifter til 509.000 kr. i de mindst gældsatte, mest effektive. For alle heltids-kvægbrug lå nettoindtjeningen fra bedriften på minus 192.000 kr. i gennemsnit med en variation fra minus 1.253.000 kr. til 603.000 kr. i de nævnte grupper. For alle heltids-svinebrug udgjorde nettoindtjeningen minus 423.000 kr. i gennemsnit i 2010 med en variation fra minus 1.618.000 kr. til 610.000 kr.

Landbrugets økonomiske vilkår er som nævnt forbedret siden 2010. Som baggrund for vurderingen af heltidsbrugenes evne til at servicere gælden i den nærmeste fremtid er nettoindtjeningen for visse grupper af heltidslandbrug derfor fremskrevet fra 2010 til 2011 og 2012. Se tabel 11-15.

Ifølge fremskrivningen kommer nettoindtjeningen i heltidslandbrugene op på et markant højere niveau i 2011 og 2012 end i 2010. For heltidslandbrugenes under ét vurderes nettoindtjening at vokse med knap 700.000 kr. pr. bedrift - fra minus 98.000 kr. i 2010 til plus 593.000 kr. i 2011 for herefter at forblive på omtrent samme niveau i 2012 som i 2011.

Ændringen i nettoindtjeningen varierer afhængig af driftsformen. For plantebrugene anslås nettoindtjeningen at vokse med rundt regnet 800.000 kr. pr. bedrift i 2011 efterfulgt af et fald i størrelsesordenen 100.000 kr. i 2012. For kvægbrugene anslås et løft på 500.000 kr. pr. bedrift i 2011 efterfulgt af et fald på 150.000 kr. i 2012 og for svinebrugene forudses en stigning på omkring 450.000 kr. i 2011 samt en yderligere stigning i størrelsesordenen 350.000 kr. i 2012.

Den skønnede forbedring af nettoindtjeningen i 2011 og 2012 i forhold til 2010 skyldes både et løft i landbrugets bytteforhold samt et anslået fald i lånerenten. Den positive effekt af faldet i rente er naturligvis især stor for de stærkt gældsatte landbrug.

Heltidsbrugenes muligheder for at forrente og afdrage gælden er naturligvis positivt påvirket af den markante stigning i nettoindtjeningen, der har fundet sted – eller forudses at finde sted. De positive virkninger heraf skal imidlertid ses på baggrund af, at landbrugets muligheder ville være blevet kraftig forringet, hvis stigningen i nettoindtjeningen ikke var kommet.

På baggrund af nettoindtjeningen i 2011 og forventningen hertil i 2012 er det vurderingen, at heltidslandbrugene muligheder for - uden yderligere gældsætningen – at servicere gælden er langt bedre end i kriseårene 2007-10. Denne vurdering stemmer godt med, at væksten i landbrugets samlede gæld tilsyneladende er bragt til ophør.

En del stærkt gældsatte, mindre effektive heltidslandbrug vil dog næppe kunne servicere gælden hverken i den nærmeste fremtid eller på længere sigt, med mindre de pågældende landmænd får udvidet deres lånemuligheder.

7. Landbrugets følsomhed over for ændringer i rente og produktpriser

Landbrugets nettoindtjening er følsom selv over for moderate ændringer i renten og i priserne på landbrugsprodukter og fodermidler. Til nærmere belysning heraf er effekten af en 1 pct.point højere rente på bedriftens nettoindtjening vist i tabel 16 for heltidslandbrug opdelt efter driftsform og størrelse, mens effekten af 10 pct. lavere priserne på landbrugsprodukter og fodermidler er vist i tabel 17.

Tabel 16. Fald i bedriftens nettoindtjening for heltidslandbrug opdelt efter driftsform og størrelse som resultat af en 1 pct.point højere rente, 1.000 kr. pr. bedrift

	Antal helårsarbejdere		Alle heltidslandbrug
	1-2	2 og derover	
Plantebrug	88	199	123
Kvægbrug	52	246	169
Svinebrug	93	310	243
Andre driftsformer	33	127	86
Alle driftsformer under ét	70	247	169

Kilde: Se tabel 1.

Tabel 17. Fald i bedriftens nettoindtjening for heltidslandbrug opdelt efter driftsform og størrelse som resultat af 10 pct. lavere priser på primære landbrugsprodukter og fodermidler, 1.000 kr. pr. bedrift

	Antal helårsarbejdere		Alle heltidslandbrug
	1-2	2 og derover	
Plantebrug	111	355	188
Kvægbrug	91	352	249
Svinebrug	127	457	355
Andre driftsformer	131	434	300
Alle driftsformer under ét	110	400	273

Kilde: Se tabel 1.

Som det ses af disse tabeller, er nettoindtjeningen følsom selv over for forholdsvis små ændringer i renten og produktpriserne. Effekten af rente- og prisændringer er naturligvis større i store end i mindre heltidslandbrug. Endvidere er renteniveauet naturligvis af større betydning for stærkt gældsatte end for mindre gældsatte bedrifter. Som tallene antyder, kommer udviklingen i landbrugets økonomiske situation de kommende år i høj grad til at afhænge af den fremtidige rente samt af de fremtidige priser på landbrugsprodukter og fodermidler.

8. Tvangsauktioner over landbrugsejendomme

Antallet af tvangsauktioner over landbrugsejendomme varierer især afhængig af landbrugets konjunkturer. Under gode konjunkturer med stigende ejendomspriser afholdes kun få tvangsauktioner, mens der under dårligere konjunkturer med faldende ejendomspriser er flere. (Forskellen mellem de to begreber: landbrugsejendom og landbrugsbedrift er omtalt i boks 3).

Boks 3. Landbrugsejendom versus landbrugsbedrift

Når det gælder tvangsauktioner over landbrug er det væsentligt at være opmærksom på forskellen mellem de to begreber: landbrugsejendom og landbrugsbedrift. En landbrugsejendom er en ejendom, der er noteret som sådan i Kort- og Matrikelstyrelsens ejendomsregister. En landbrugsbedrift består derimod af en landbrugsejendom eller en del heraf, der drives for sig selv, eller af flere ejendomme eller dele heraf, der drives sammen. Det betyder bl.a., at mange, fortrinsvis mindre, landbrugsejendomme, hvorfra arealet er bortforpagtet, ikke betragtes som landbrugsbedrifter, med mindre der er husdyrproduktion på ejendommen af et vist omfang. Ifølge ejendomsvurderingen var der 85.666 bebyggede landbrugsejendomme i 2010, mens der kun var 42.099 landbrugs- og gartneribedrifter samme år ifølge landbrugs- og gartneritællingen

Udtrykket ”tvangsauktioner” bruges i notatet i stedet for det mere korrekte udtryk ”bekendtgjorte tvangsauktioner”. Ikke alle bekendtgjorte tvangsauktioner resulterer i tvangsauktion, idet tvangsauktioner undertiden aflyses. Endvidere skal det bemærkes, at det at er ejendomme - ikke bedrifter - der i givet fald sættes på tvangsauktion. Det betyder, at to eller flere tvangsauktioner kan dække over et tilsvarende antal ejendomme tilhørende samme bedrift (samme ejer). Begge forhold betyder, at antallet af bekendtgjorte tvangsauktioner over landbrugsejendomme er større end det antal bedrifter/landmænd, der er direkte berørt heraf.

Fra 1995 til 2004 varierede antallet af bekendtgjorte tvangsauktioner over landbrugsejendomme mellem 122 og 351 om året., jf. Danmarks Statistik (e). Herefter faldt antallet fra 122 i 2004 til 38 i 2007, mens det er steget siden da. I de fire år fra 2008 til 2011 var der henholdsvis 74, 120, 216 og 236 bekendtgjorte tvangsauktioner, men der i de fire første måneder af 2012 var 86 i alt. Trods stigningen ligger antallet af tvangsauktioner fortsat på et lavt niveau set i forhold til de tidligere kriser i landbruget siden midten af 1970'erne, og det gælder også selv om det tages i betragtning, at antallet af landbrugsejendomme er faldet gennem de senere årtier. Antallet af tvangsauktionen over landbrugsejendomme toppede således i 1981 med 1.607, i 1989 med 1.077 og i 1993 med 1.222.

I den nærmeste fremtid vurderes antallet af tvangsauktioner over landbrugsejendomme at forblive på nogenlunde samme niveau som i 2011. Det relativt store antal stærkt gældsatte landbrugsbedrifter taler for, at antallet næppe falder væsentligt på kort sigt, mens allerede indtrufne forbedringer af bytteforholdet og en fortsat særdeles lav korte rente taler for at antallet næppe heller stiger væsentligt.

Det skal bemærkes, at antallet af tvangsauktioner over landbrugsejendomme ikke blot afhænger af antallet af stærkt gældssatte landbrug, men også af de pågældende landmænds muligheder for at servicere (forrente og afdrage) gælden samt af kreditorernes vurderinger såvel af landbrugets konjunkturer som af konkrete forhold i de enkelte landbrug. En landbrugsbedrift kan være teknisk insolvent selv i en længere årrække, uden at ejendommen (eller ejendommene) kommer på tvangsauktion. Tvangsauktion kommer almindeligvis først på tale, hvis landmanden er ude af stand til at servicere gælden, samtidig med at kreditorerne vurderer, at en tvangsauktion vil bidrage til at reducere deres tab sammenlignet med andre muligheder – herunder henstand med betaling af rente og afdrag samt afhændelse af ejendommen på anden vis.

Det skal endvidere bemærkes, at der især under kriser er landbrugsejendomme, der formelt sælges i fri handel, men hvor landmanden af økonomiske årsager er presset til salget.

9. Afsluttende bemærkninger og perspektiver

Notatet har primært handlet om de landbrugets økonomiske problemer, om baggrunden for problemernes opståen samt om udsigterne for den allernærmeste fremtid. Afslutningsvis skal der knyttet enkelte bemærkninger til udsigterne på længere sigt.

Udviklingen i landbrugets nettoindtjening på mellemlangt sigt (2-4 år) er vanskeligt at forudsige, og det samme gælder derfor udviklingen i landbrugets evne til at servicere gælden. Usikkerheden skyldes navnlig, at de globale fødevarerpriser kan svinge betydeligt fra år til år - bl.a. som følge af variation i vejrforholdene - samt at priserne på landbrugsprodukter i EU-landene er langt mere afhængige af de globale fødevarerpriser samt af valutakurserne, efter reformerne af landbrugspolitikken, end de var før reformerne.

Medvirkende til usikkerheden er også, at landbrugets har en betydelig fortrinsvis variabelt forrentet gæld, og at erhvervets renteudgifter og hermed nettoindtjeningen derfor er følsom selv over for moderate ændringer i den korte rente. Og renten er – ligesom de globale fødevarerpriser – vanskelig at forudsige.

Derimod kan man med større sikkerhed sige, at nettoindtjeningen i de mest gældsatte heltidslandbrug – selv i tilfælde af gode landbrugsmæssige konjunkturer - næppe kommer op på et så højt niveau, at de pågældende landmænd via positiv opsparing vil få gælden bragt væsentligt ned inden for en kortere årrække. Hertil er gælden for stor. I det omfang

disse landmænd forbliver i erhvervet som selvstændige, vil de derfor være økonomisk sårbare i en længere årrække. Det gælder både, hvis den korte rente stiger betragteligt, uden at bytteforholdet forbedres yderligere, eller hvis bytteforholdet falder mærkbart mere end svarende til væksten i totalfaktorproduktiviteten.

På langt sigt er det afgørende for landbrugets nettoindtjening - og hermed også for erhvervets modstandskraft over for fremtidige lavkonjunkturer - at ejendomspriserne forbliver på - eller kommer ned på - et niveau, der svarer til det fremtidige nettoafkast af landbrugskapitalen og den hertil knyttede usikkerhed samt til usikkerheden knyttet til den fremtidige rente. En fortsat vækst i landbrugets totalfaktorproduktivitet samt et begrænset fald eller endog en stigning i bytteforholdet sikrer ikke en forbedring af nettoindtjeningen på langt sigt, hvis den positive effekt af udviklingen i produktivitet og bytteforhold på afkastet blot fører til yderligere stigninger i ejendomspriserne.

Referencer

Danmarks Statistik (a) *Regnskabsstatistik for jordbrug* samt egne beregninger på grundlag af den stikprøve af regnskaber med tilhørende opregningsfaktorer, der danner grundlag for statistikken.

Danmarks Statistik (2009) *Statistiske Efterretninger – Indkomst forbrug og priser*, 2009:4.

Danmarks Statistik (b) [Statistikbanken.dk/LBF2](http://statistikbanken.dk/LBF2) og [Statistikbanken.dk/JB2](http://statistikbanken.dk/JB2)

Danmarks Statistik (c) [Statistikbanken.dk/EJEN6](http://statistikbanken.dk/EJEN6)

Danmarks Statistik (d) [Statistikbanken.dk/DNVALA](http://statistikbanken.dk/DNVALA)

Danmarks Statistik (e) [Statistikbanken.dk/TVANG1](http://statistikbanken.dk/TVANG1)

Hansen, Jens (2010). *Dansk landbrugs økonomiske op- og nedture siden midten af 1970'erne*. Tidsskrift for Landøkonomi nr. 2, 2010.

Hansen, Jens (2011). *Op- og nedtur i priserne på landbrugsejendomme samt eftervirkninger heraf*. Kapitel 3 i *Landbrugets økonomi 2010*, Fødevarerøkonomisk Institut.

Hansen, Jens (2012). *Prisen på landbrugsejendomme – er bunden nået*. Tidsskrift for Landøkonomi nr. 1 2012.

Realkreditrådet (a). www.realkredittadet.dk. (Realkreditudlånet 1. kvartal 2012 samt tidligere kvartaler.

Bilag A. Regnskabsstatistik for jordbrug samt de regnskaber, der danner grundlag for statistikken

1. Populationen af landbrugsbedrifter

Regnskabsstatistik for jordbrug omfatter landbrugs- og gartneribedrifter på mindst 10 ha samt bedrifter under 10 ha med en samlet plante- og husdyrproduktion mindst svarerende til 10 ha med landbrugsafgrøder. Statistikken omfatter derfor kun få landbrugsbedrifter under 10 ha. Statistikken omfatter heller ikke de mange, fortrinsvis mindre landbrugsejendomme, hvis landbrugsareal er bortforpagtet, med mindre der er husdyrproduktion på ejendommen, som overstiger ovennævnte nedre grænse.

I 2010 omfattede ovennævnte population 33.486 landbrugs- og gartneribedrifter, og det er som nævnt disse bedrifter, som regnskabsstatistikken for jordbrug dækker. Af de pågældende landbrugs- og gartneribedrifter var 32.175 landbrugsbedrifter og 1.311 gartneribedrifter. Af de 32.175 landbrugsbedrifter var 12.412 heltidsbedrifter - dvs. bedrifter med en arbejdsforbrug på mindst 1.665 timer om året - mens de resterende 19.763 var deltidslandbrug. Nærværende redegørelse omfatter udelukkende landbrugsbedrifter – og altså ikke de 1.311 gartneribedrifter - der indgår i regnskabsstatistikken.

Til sammenligning med de 33.486 landbrugs- og gartneribedrifter, som regnskabsstatistikken for 2010 repræsenterer, kan nævnes, at der ifølge landbrugs- og gartneritælling var 42.009 bedrifter i 2010. Det betyder, at der i dette år var 8.613 landbrugs- og gartneribedrifter under ovennævnte nedre grænse. Heraf var langt de fleste landbrugsbedrifter.

2. Landbrugsregnskabet

Landbrugsregnskabet omfatter i langt de fleste tilfælde udover selve landbrugsbedriften også den tilknyttede husholdning, hvilket bl.a. betyder, at regnskabet indeholder oplysninger om brugerfamiliernes lønindkomster og pension mv. Herudover indeholder regnskabet almindeligvis oplysninger om andre (ikke-landbrugsrelaterede) materielle aktiver - hvortil stuehuse henregnes - samt finansielle aktiver. Sådanne andre materielle aktiver kan udover stuehuse bl.a. omfatte fritidshuse og vindmøller, med mindre disse aktiver/aktiviteter indgår i et aktie- eller et anpartsselskab. I så fald indgår disse andre aktiviteter under finansielle poster. I regnskabet er oplysningerne om andre erhvervs- og finansielle aktiviteter langt mindre specificerede end oplysningerne vedrørende selve landbrugsbedriften.

Det skal endvidere bemærkes, at en del poster – herunder brugerfamiliernes samlede gæld - ikke er opdelt på selve landbrugsbedriften, husholdningen, andre erhverv mv.

3. Anvendte hoved- og nøgletal i notatet

Nettoindtjening fra bedriften

Resultatet efter finansielle poster - eller kortere udtrykt nettoindtjeningen – er det beløb, der er tilbage af den samlede produktionsværdi, inklusive tilskud, til at forrente egenkapitalen samt aflønne familiens for dens arbejde i bedriften, efter at alle andre omkostninger er afholdt.

Værdien af produktionen - og hermed nettoindtjeningen - er i notatet, ligesom i Fødevarøkonomisk Instituts årlige publikation *Landbrugets økonomi, eksklusive kapitalgevinster på bedriftens aktiver*.

Likvidt overskud fra bedriften

Likvidt overskud er opgjort som resultatet efter finansielle poster minus afskrivninger. Det likvide overskud er udtryk det beløb, familien kan trække ud af bedriften uden at forøge belåningen, forudsat at der ikke foretages investeringen i bedriften.

Forrentningsprocent

Forrentningsprocent er defineret som nettoudbyttet udtrykt i procent af værdien af bedriftens egne (ikke-forpagtede/ikke-leasede) landbrugsaktiver. I denne sammenhæng udgøres nettoudbyttet af det beløb, der er tilbage af den samlede produktionsværdi plus tilskud, efter at alle omkostninger er afholdt, bortset fra rentekomkostninger vedrørende bedriften. I omkostningerne indgår et vederlag til brugerfamilien for dens arbejde i bedriften, der i 2010 fastsattes til 182 kr. pr. time.